

Др Томаш Томашевић

Неки подаци о сточарско-ветеринарским установама и стручном кадру на подручју СР Црне Горе

Висок проценат учешћа сточарства у бруто-продукту укупне пољопривредне производње у СР Црној Гори, с једне стране, и незамјенљива вриједност сточних производа и сировина за људску исхрану и индустријску прераду, с друге, дају сточарству ове Републике приоритетан значај у односу на остале гране пољопривредне производње. Оно захтијева посебне напоре и пуно ангажовање на његовом унапређивању како производних организација и стручних служби, тако и органа власти, друштвено-политичких организација и читаве заједнице. Ове чињенице недвосмислено указују на потребу досљедног спровођења једне добро проучене и реално планиране сточарске производње у одређеним рејонима, гдје за то постоје потенцијалне могућности, објективни услови и оправдани разлози за улагање друштвених средстава, која треба да допринесу постизању једне максимално могуће производње.

Имајући у виду те околности, од посебног је значаја да се одреде основне смјернице унапређивања сточарске производње, нарочито у брдско-планинском подручју, гдје постоје велике резерве и неискоришћене могућности за њен развој. О могућностима унапређивања појединих грана ове производње у брдско-планинском подручју Црне Горе, заузето је на основу предходних проучавања одређено становиште, па ћемо се овом приликом осврнути само на нека организациона питања сточарске службе, јер ово питање сматрамо веома значајним и готово одлучујућим фактором у низу мјера које би се морале предузети за спровођење једне усвојене концепције будућег развоја сточарске привреде у СР Црној Гори.

Прије него што изнесемо своје мишљење о томе каква би организација стручне службе била потребна за спровођење у живот једног дугорочног програма унапређивања сточарске производње, како за брдско-планинско, тако и за равничарско подручје СР Црне Горе, потребно је да кажемо нешто о досадашњој организацији сточарске и ветеринарске службе у чију надлежност, као што знамо, спадају све мјере које се односе на унапређивање сточарства и здравствену заштиту стоке.

СТАЊЕ СТОЧАРСКИХ УСТАНОВА, ПРОИЗВОДНИХ ОРГАНИЗАЦИЈА И СТРУЧНОГ КАДРА СТОЧАРСКОГ СМЈЕРА

На територији СР Црне Горе има данас 16 производних организација: пољопривредних добара, комбината, економија и земљорадничких задруга које се баве гајењем стоке. Међу њима је мањи број оних којима је сточарство основна или искључива грана производње, а више је оних којима је ово узредна или пратећа грана у укупној производњи. Међу ове производне организације спадају и Станица за сточарство у Жабљаку (под Дурмитором) и агрокомбинат „Тринаести јул“ у Титограду, у чијем програму развоја пољопривредне производње сточарство треба да представља важнију, ако не и водећу грану производње.

Од наведеног броја производних организација 13 их се налази у брдско-планинском (континенталном) а 3 у равничарском (јужном) дијелу Републике. Све оне углавном узгајају племените расе говеда: оберинталско, монтафонско, источно-фризијско, а поједине и црвено данско говече. Са изузетком Станице за сточарство, која производи само приплодни подмладак оберинталског говечета и мерино овце за брдско планинско подручје, и то у ограниченом броју, и неколике земљорадничке задруге, које такође у мањој мјери производе подмладак оберинталског говечета за ужу околину територије на којој се налазе, — све остале производне организације оријентисале су своју производњу на ремонт матичних запата, а њихови су производни планови усмјерени на производњу меса, и млијека, односно мљечних производа.

Као што се види, веома је мали број производних организација које су се до сада бавиле производњом приплодног расног подмлатка који би служио као мелиоратор домаћег говечета на ширем плану унапређивања говедарства — водеће гране у сточарству наше Републике. Ово би се могло рећи и за овчарство, мада је питање мијењања расног састава оваца у планинским рејонима Црне Горе мјера коју би, због сурових климатских прилика и неких других чиниоца, требало боље проучити и утврдити у којим би рејонима и до које границе требало укрштати домаће сојеве са мерино-овцом. Ако се томе дода и то да до сада није постојала координација између производње расног подмлатка и његова откупа ради максималног искоришћавања у приплодне

сврхе, и да нијесу били обезбијеђени одговарајуће цијене сточарским производима и њихов пласман на тржишту, онда није тешко схватити, зашто је утицај производних организација на плану унапређивања сточарства био до сада минималан или, боље рећи, незнатан.

Цјеловитије гледано, могло би се рећи да до сада није постојао неки утврђени и усвојени програм унапређивања сточарства у републичким размјерама у чијим би се оквирима предузимале одговарајуће мјере. О томе говори и одсуство једне републичке сточарске установе која би усклађивала те мјере и руководила програмом унапређивања сточарства. Не би се могло рећи да је Заводу за сточарство, који је извјесно вријеме постојао као републичка установа, успјело да постави темеље једном дугорочном програмском унапређивању сточарства на подручју Републике, у чијим би се границама и послје његовог укидања форсирале одређене расе стоке. То је имало за посљедицу праву стагнацију у развоју сточарства, јер је било препуштено да се саме општине, односно привредне организације свака према свом нахођењу, брину о унапређивању сточарства са мање или више интересовања, што је зависило и од тога да ли су имале своју стручну службу која би се о томе старала и потстицала надлежне факторе на рјешавање таквих питања. Тиме се коначно могу објаснити и незнатни резултати који су до сада постигнути у — погледу мијењања расног састава и производних својстава, прије свега, нашег домаћег говечета.

Да до сада заиста није постојала једна утврђена концепција дугорочног развоја сточарства на којој би се, поред свега осталог, темељила и организација стручне службе, која би се старала о спровођењу зоотехничких и других мјера, говоре и подаци који се односе на сточарске установе и стручни кадар сточарског смјера.

У Републици не постоји посебна сточарска установа републичког значаја која би руководила пословима унапређивања сточарства. Умјесто ове, у Заводу за унапређивање пољопривреде, који претежно има карактер научне установе, постоји одјељење за сточарство са два агронома и једним техничаром, које је надлежно за све послове у вези са сточарством, укључујући и научни рад. У дјелокругу овог одјељења налази се и Станица за сточарство у Жабљаку која је, на исти начин као и Ветеринарска дијагностичка станица и Центар за вјештачко осјеменавање стоке, прије њихове интеграције са Заводом, имала статус републичке установе.

Друго питање које негативно дјеловало на досадашњи развој сточарства у републичким размјерама била је стална недовољност броја пољопривредних стручњака сточарског смјера, што је имало за посљедицу непотпуну, несталну, а у неким општинама и потпуно изосталу организацију сточарске службе при народним одборима, односно општинским скупштинама, која би једино мо-

гла да спроводи све оне мјере од којих зависи унапређивање сточарства. Ово се најбоље види и из табеле која показује, да у републичком и општинским органима управе раде свега 3 агронома сточара, који су, осим тога, ангажовани и на другим пословима. Све ово говори колико је сточарска привреда у Црној Гори, и поред очигледне потребе и услова за њен развој, до данас запостављена.

Овдје је указано само на неке недостатке и слабости у организацији сточарске стручне службе, што не значи да у протеклом периоду није било и других разлога објективне и субјективне природе који су отежавали и успоравали развој сточарства у Црној Гори.

ВЕТЕРИНАРСКЕ УСТАНОВЕ И СТРУЧНИ КАДАР

Старајући се о здравственој заштити стоке путем спровођења ветеринарско санитарних, имунопрофилактичних и терапеутских мјера, ветеринарска служба у извјесном смислу помаже унапређивање сточарства, јер само у здравим запатима могуће је вршити селекцијске мјере и постићи високу производњу. Осим тога, ветеринарска служба спроводи и вјештачко осјемењавање као мјеру која највише и најбрже може да допринесе мијењању расног састава домаћих раса стоке. Ово угуђује на једну и другу стручну службу да што боље сарађују при извршавању својих задатака, па то захтијева да се на овом мјесту каже нешто и о ветеринарској служби, њеној организацији и стручном кадру којим располаже.

Довољно је нагласити да је у послеријатном периоду школовано преко 40 домаћих ветеринара и преко 20 ветеринарских техничара, да је у 20 општина, колико их има у Републици, изграђена 21 ветеринарска амбуланта, једна заводска зграда и једна зграда Центра за вјештачко осјемењавање стоке и да су у 18 до 20 општина основане ветеринарске станице као самосталне општинске установе, и двије републичке ветеринарске установе, па да се схвати колико је ова служба, у релативно кратком раздобљу, напредовала у свом развоју, поготову ако се има у виду да она прије другог свјетског рата није имала ни свог домаћег кадра нити ветеринарских установа*.

Из табеле 1 може се најбоље видјети како су распоређени по општинама ветеринарски објекти који су изграђени, установе које су основане, расположиви стручни кадар са високом, средњом и нижом спремом и нове кланице које су такође подигнуте у послеријатном периоду.

* До другог свјетског рата Црна Гора је дала свега два ветеринара — аутора и још једнога.

Ако би се на овом мјесту цифарски приказали и они резултати које је ветеринарска служба — у овом периоду — постигла у нашој републици кроз све видове њеног стручног дјеловања, онда би се могло рећи да су средства која је заједница уложила да створи материјалну основу једној служби оправдала своју намјену и омогућила овој служби да се на тим основама даље развија и усавршава.

Табела 1. Ветеринарске установе и стручни кадар

Име општине	Број ветеринарских објеката и установа				Број стручњака			Број новоизграђених клиника		
	ветеринарских станица	ветеринарских амбуланта	заводских установа	центара за вјештачко осјећавање	ветеринара	ветеринар. техничара	ветеринарских болничара	индустријских	комуналних са хладњачама	комуналних без хладњака
Бар	1	1	—	—	2	1	1	—	—	1
Бијело Поље	1	1	—	—	1	1	—	—	—	1
Будва	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—
Цетиње	1	1	—	—	1	2	—	—	—	(1) стара
Даниловград	1	1	—	—	1	1	—	—	—	1
Херцег-Нови	1	—	—	—	2	1	—	—	1	—
Иванград	1	2	—	—	2	2	1	—	—	2
Колацин	1	2	—	—	2	—	1	—	—	1
Котор	1	1	—	—	1	1	—	—	—	1
Мојсвац	1	1	—	—	1	—	—	—	—	1
Никшић	1	1	—	—	4	1	2	—	1	—
Плав	1	1	—	—	1	1	1	—	—	1 зала
Плужине	—	1	—	—	1	—	—	—	—	—
Пљевља	1	3	—	—	3	2	—	—	1	1
Рожаје	1	1	—	—	—	1	1	—	—	—
Шавник	1	1	—	—	—	—	1	—	—	—
Титоград	1	2	1	1	12	4	5	—	1	—
Тиват	1	—	—	—	1	—	—	—	—	1
Улцињ	1	—	—	—	2	—	1	—	—	1
Жабљак	1	1	—	—	—	1	—	—	—	1
УКУПНО:	18	21	1	1	38	19	14	1	4	14

Из предњег излагања може се закључити да је сточарство у Црној Гори — и поред тога што представља најважнију грану пољопривредне производње — у погледу расног састава, изузимајући друштвени сектор, и даље задржало ниска продуктивна својства и друге одлике домаћих и сојева стоке. Ово се може приписати одсуству једног дугорочног програма унапређивања сточарства који би се заснивао на јединственом, свеобухватном и систематском спровођењу зоотехничких, зоохигијенских и осталих мјера и на добро организованом стручној сточарској служби којој би било омогућено да те мјере досљедно спроводи.

У спровођењу једног таквог дугорочног програма посебну улогу морале би одиграти одређене производне организације које би, у складу са годишњим плановима и потребама појединих општина, производиле одговарајући приплодни материјал за одређена сточарска подручја. Да би се такав квалитетни приплодни материјал плански и разумно користио и да би се стручно и досљедно спроводиле селекцијске и друге зоотехничке мјере у границама утврђеног програма развоја сточарства, неопходно је да свака општина и производна организација сточарског смјера има своју сточарску службу, тј. агрономе сточаре, који би те мјере на терену спроводили.

Није нам намјера да дајемо било какве рецепте о организацији сточарске службе, о чијим је недостацима већ било ријечи, но с обзиром на то што без такве службе не можемо замислити никакав организован рад на унапређивању сточарства, осјећамо се позваним да на крају и о томе кажемо неколико ријечи.

Ако се дугорочни програм унапређивања сточарства схвати као трајан процес који би се сукцесивно одвијао у границама прописа и стручних упутстава, а тако би морало бити, онда би то само по себи захтијевало такву организацију сточарске службе која би се састојала од једне републичке сточарске установе, сточарске инспекције при републичком органу управе и сточарских референата при општинским скупштинама. Шта би били задаци тих служби у оквиру утврђеног програма развоја сточарства, то би требало да буде тема једног посебног рада, јер нам простор не дозвољава да се и на то питање овдје осврнемо. Међутим, оно што би било неопходно и овдје нагласити, јесте питање омогућавања једном броју пољопривредних инжењера да се накнадним стручним усавршавањем оспособе за одређене послове које захтијева програмски рад на унапређивању сточарства. Није од много мањег значаја ни оспособљавање квалификованих сточара за којима се у савременој сточарској производњи све више осјећа потреба. Омогућити једном већем броју омладинаца са села да прође кроз неку једногодишњу сточарску школу, значило би створити драгоцену упоришта стручној служби за спровођење селекцијских и других зоотехничких мјера у оквиру дугорочног програма унапређивања сточарства. Чини се да би једна таква школа била

данас потребнија од средње пољопривредне школе чији свршени ђаци не могу да нађу запослење.

Ако би овако замишљена сточарска служба истрајно дјеловала у спровођењу програмских задатака и ефикасно сарађивала са постојећим ветеринарским станицама и општинском инспекцијом, нема сумње да би се и ефекат таквог рада брзо осјетио. Истина, програмски рад на унапређивању сточарства захтијева, поред осталог, и извјесна материјална средства, која би се могла обезбиједити кроз приходе од промета, стоке, сточних производа и сировина које остварују трговачка предузећа, јер би било и нормално да се одређени дио тих средстава враћа сточарској производњи тј. да исту стимулирају њиховом строго намјенском употребом.